

- ⁴ Lewith, C.: *Why Do People Seek Treatment by Alternative Medicine?* Brit. Med. J., 1985. 290, 28-29;
- ⁵ Smith, T.: *Alternative medicine*, Brit. Med. J., 1983, 287, 307;
- ⁶ Hárdi I.: *Pszichológia a betegágynál*. Med. Budapest, 1972, 35-41; 105-9;
- ⁷ Athanasiu, A.: *Elemente de psihologie med*. Ed. Med. Buc. 1983, 106-112;
- ⁸ Haraszti L.: *i.m.* 971;
- ⁹ Szepes Mária: *A mindennapi élet mágiája*. Vízöntő. 1989;
- ¹⁰ Haraszti L.: *i. m.* 972;

BERECZKI ANDRÁS

50 ÉVES AZ EGYESÜLT NEMZETEK SZERVEZETE

Az Egyesült Nemzetek Szervezete - ENSZ - 50 éves fennállását tagállamainak képviselői, elsősorban államfők, New-Yorkban 1995. október 24-én ünnepelték.

Az ENSZ a II. világháború idején, hosszú és bonyolult előzetes tárgyalások eredményeként született meg. Létrehozásának érdekében elsősorban az Amerikai Egyesült Államok akkori elnöke Franklin Delano Roosevelttel harcolt kitartóan.

Az ENSZ elődjének a két világháború között Genfben székelő Népszövetséget tekinthetjük. E szervezet létrehozásának kezdeményezése terén különös érdeme volt Woodrow Wilsonnak, az Amerikai Egyesült Államok akkori elnökének, aki a kongresszushoz intézett 1918. január 8-i üzenetében többek között azt is leszögezte, hogy meg kell teremteni a népek általános szövetségét. Külön szerződésnek kell gondoskodnia arról, hogy a nagy- és kis-államok politikai függetlenségét és sérthetlenségét kölcsönös jótállás által biztosítsák.

Wilson elnök kezdeményezésének folytatásaként 1919-ben az első világháború győztes hatalmai, elsősorban Franciaország és Anglia a "Nemzetek Szövetsége", számunkra ismertebb "Genfi Népszövetség" néven olyan nemzetközi szervezetet hoztak létre, amelynek elsősorban a kollektív biztonságot kellett volna megteremtenie. Ezért legfontosabb feladatuként szerepelt az a kívánság, hogy a győztes hatalmak megvédjék magukat a háború veszteségeinek "revíziós" törekvéseitől, valamint az 1917-es októberi forradalom révén keletkezett "bolsevik Oroszország anarchiájától". A létrehozott szervezetnek mindenkor képesnek kellett volna lennie, hogy kielégítő módon oldja meg a világ különböző pontjain felmerült viszályokat, mielőtt még az ellenségesen szembenálló felek között háború robbanna ki. A Genfi Népszövetség első és legfontosabb feladata tehát mindenekelőtt a háború után kialakult "Status quo" megőrzése és biztosítása kellett volna legyen.

Az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusa, helyesebben a Szenátus, megtagadta a Wilson elnök által kezdeményezett Egységokmány ratifikálását, ezért az ország, amely már akkor is elsőszámú világhatalom volt, nem csatlakozott e szervezethez; ugyanakkor a legyőzött államok, így pl. Németország csak később lett tagja. Nem csoda tehát, miután a Népszövetség mögül hiányzott a megfelelő nagyhatalmi támasz, lényegében már kezdettől fogva tehetetlenségre volt kárthatva, és az egyre fenyegetőbb háborús veszély elhárítására képtelen volt valami érdemlegeset tenni. A napi sajtó gúnyosan "sóhivatalnak" nevezte, mivel még a legegyszerűbb feladatokat is képtelen volt kielégítő módon megoldani.

A II. világháború után, amelyet tehetetlenül szemlél, elvileg 1946-ig még létezett, habár gyakorlatilag már korábban megszűnt. Ebben az évben a szövetség tagállamai a szervezetet feloszlatták és vagyonát átadták az ENSZ-nek.

Az Egyesült Nemzetek elnevezés 1942. január 1-én Washingtonban közzétett nyilatkozatban szerepelt először, amelyet kezdetben 26 állam, köztük az Amerikai Egyesült Államok, Anglia, Szovjetunió és Kína is aláírt. Később más államok is csatlakoztak a nyilatkozathoz. Aláírói kötelezettséget vállaltak, hogy szorosan együttműködnek a német, olasz, japán szövetségi rendszer ellen viselt háborúban, egyik állammal sem kötnek különbékét. Az Egyesült Államok és Anglia vezetői 1941. augusztus 14-én aláírt Atlanti Kartára hivatkozva, kinyilvánították abbéli szándékukat, hogy a háború befejezése után olyan békét kötnek, amely minden nemzetnek meglévő határain belül biztonságot, félelemtől és nélkülözéstől mentes életfeltételeket igyekszik létrehozni.

Egy átfogó nemzetközi szervezet megalakulásának szükséges voltáról először az 1943. október 30-i moszkvai négyhatalmi nyilatkozat tesz említést, amelyben a négy kormányfő (az Egyesült Államok elnöke Franklin Delano Roosevelt, Anglia miniszterelnöke Winston Churchill, Sztálin a Szovjetunió kormányának miniszterelnöke és Kína képviselője) szükségesnek ismerte el, hogy a békeszerető államok teljes egyenjogúságán alapuló világszervezetet hozzanak létre, amely legfontosabb célkitűzésének a mindenkori béke biztosítása és fenntartása kell legyen.

A három szövetséges nagyhatalom 1943. november 28. és december 1. között a Teheránban tartott értekezleten meghatározták a megalakítandó világszervezet főbb feladatait: a nemzetközi béke és biztonság fenntartását, valamint mindenik mindenkori egyenlőségének elismerését; 1944. augusztus és október hónapjában a négy vezető nagyhatalom szakértői Washingtonban tartott értekezletén megegyeztek a nemzetközi szervezetre vonatkozó alapvető kérdésekben és kidolgozták alapszabály vázlatát. Megállapították az Egyesült Nemzetek szervezeti felépítését, valamint működésének módozatait és szabályait. A három nagyhatalom kormányfőinek jaltai konferenciáján (1945. február 4-11.) tisztáztak még néhány nyitva maradt kérdést. A jaltai konferencián, az állítólag beteg Roosevelttal épp az Egyesült Nemzetek szervezetének megalakítása érdekében, olyan engedményeket tett Sztálinnak, amelyeknek később súlyos világpolitikai következményei lettek.

San Franciscoban 1945. április 25-én kezdődött meg az Egyesült Nemzetek konferenciája, és a résztvevő államok képviselői aláírták a szervezet

Alapokmányát. Ezen a konferencián részt vettek mindazoknak az államoknak a képviselői, amelyek hadat üzentek Németországnak és európai szövetségeseinek, valamint Japánnak. Lengyelország, mivel akkori kormányát nem ismerte el mindenik nagyhatalom, vagyis kezdetben két kormánya volt, egyik nyugati, másik szovjet részről, nem vehetett részt a konferencián, később azonban, a felmerült politikai bonyodalmak tisztázása után, elismerték mint alapító tagot. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének alapokmánya, miután a résztvevő 50 állam képviselői 1945. június 26-án aláírták és ezáltal ratifikáltak nyilvánították, az előzőekben már jelzett napon, azaz 1945. október 24-én hatályba lépett.

Eredetileg 51 alapító tagállama volt. Az egykori Szovjetunió részéről külön, önálló államként szerepelt Ukrajna és Fehéroroszország, amelyek napjainkban valóban önálló, szuverén államokként szerepelnek a világpolitika színpadán. Magyarországot és Romániát 1955-ben vették fel az ENSZ tagállamaik sorába, Japánt 1956-ban; 1958-ban 82 tagállama volt. 1988-ban nem volt tagja Monaco, Svájc, valamint Észak- és Dél-Korea. A Vatikán képviselője csak megfigyelőként vesz részt a gyűléseken. Mindkét Németországot, Nyugat- és Kelet-Németországot amerikai és orosz közmegegyezéssel 1973-ban vették fel. A kínai forradalom győzelme nyomán 1949-ben megalakult a Kínai Népköztársaság. A legyőzött Kuomintang-kormány Tajvan szigetére menekült és hosszú időn át egyedül képviselte Kínát az ENSZ-ben. A közgyűlés határozata alapján a Kínai Népköztársaság csak 1971-ben foglalta el helyét az ENSZ-ben és rendre ennek szakosított szerveiben. Napjainkban 185 tagállamainak a száma.

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének célkitűzéseire vonatkozóan az Alapszabály bevezető sorai a következőképpen hangzanak: "Mi az Egyesült Nemzetek népei attól az elhatározástól vezetve, hogy megmentsük a jövő nemzedéket a háború borzalmaitól, amely életünk folyamán kétszer zúdított kimondhatatlan bánatot az emberiségre, és hogy újból hitet tegyünk az alapvető emberi jogok, a személyiség méltósága és értéke, a férfiak és nők, valamint a nagy- és kis-nemzetek egyenjogúsága mellett" ... " a nemzetközi béke és biztonság megőrzése érdekében már eleve elkötelezzük magunkat, hogy minden olyan esetben, amikor mindezek veszélybe kerülnek, a veszély elhárítása végett megfelelő intézkedéseket foganatosítunk. A résztvevő államok elkötelezik magukat, hogy tovább fejlesztik és kiszélesítik a nemzetközi együttműködést: a gazdasági, szociális, kulturális és emberbaráti feladatok megoldására mindenkor a legmegfelelőbbnek talált eszközök és eljárások alkalmazása révén törekmenek."

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének fő szervei: a Közgyűlés, Biztonsági Tanács, Gazdasági és Szociális Tanács, Gyámsági Tanács, Nemzetközi Bíróság, Titkárság.

1. A Közgyűlés

A tagállamok küldöttségének összessége alkotja. Az egyes államok küldöttsége nem lehet több, mint 5 rendes és 5 póttag. A szuverenitás elvének megfelelően minden résztvevő kis- vagy nagyállam népessége létszámától vagy gazdasági erejétől függetlenül csupán egy szavazati joggal

rendelkezik. A Közgyűlés azonban csupán vitafórum. A különböző kérdésekben hozott határozatainak nincs semmilyen kötelező ereje, ebből kifolyólag egyszerűen csak ajánlásnak tekinthetők, végrehajtására hatalmi eszközökkel egyik állam se kényszeríthető; ettől függetlenül azonban a nagy szótöbbséggel hozott határozatoknak nemzetközi gyakorlatban bizonyos mértékig súlyuk és jelentőségük van.

A Közgyűlés, a Biztonsági Tanács javaslata alapján, 2/3-os szótöbbséggel dönt az új tagok felvételi kérésére, a régi tagok jogainak felfüggesztésére, avagy kizárására vonatkozóan is, amennyiben valamilyen formában megsértik az alapokmányban lefektetett elveket. (1992-ig egyetlen eset fordult elő: Indonéziának ideiglenesen felfüggesztették a jogait.)

Hasonlóképpen a Közgyűlés választja meg a Biztonsági Tanács nem állandó tagjait 2 évre, továbbá a Gazdasági és Szociális Tanács, valamint a Nemzetközi Bíróság és részben a Gyámsági Tanács tagjait. Megválasztja továbbá a Biztonsági Tanács javaslatai alapján a Szervezet főtítkárát is.

A főtítkár beszámolója alapján megvizsgálja és jóváhagyja a Szervezet költségvetését, továbbá a szakosított intézményekkel kötött pénzügyi egyezményeket.

Az ENSZ költségvetését a tagállamok kötelező hozzájárulásából fedezik, amelyet meghatározott kulcs szerint állapítanak meg, alapul véve az ország lakosságának egy főre eső nemzeti jövedelmét.

1995 januárjában a napi sajtóban megjelent hírek szerint az ENSZ 185 tagállama a világszervezetnek 3,3 milliárd dollárral tartozik. A rendes költségvetésből 1,6 milliárd dollár hiányzik; 1,7 milliárdra pedig a béke fenntartásának biztosítására lenne szükség. A 185 tagországból az esedékes hozzájárulást teljes egészében csak 12 ország, 13 pedig csak részben egyenlítette ki. Joseph Connor helyettes főtítkár nyilatkozata szerint a kialakult helyzetet az is bonyolítja, hogy a központi ügyintézési és igazgatási részlegek folyó kiadásainak fedezésére az ENSZ kölcsönért folyamodott. A béke fenntartására szükséges összegeket hasonlóképpen nagy részt kölcsönökből fedezik. Mindezeket természetesen a világszervezetnek előbb-utóbb valamilyen formában vissza kell fizetnie.

A Közgyűlés rendes ülésszakai általában évente egyszer tartják, sürgős esetekben azonban a főtítkár bármikor összehívhatja a rendkívüli ülésszakot, általában 15 napon belül, rendkívül sürgős esetekben viszont már 24 órán belül is.

Az általános vitában részt vehetnek az államfők és a kormányfők is. A közgyűlési küldöttséget rendszerint külügyminiszteri szinten vezetik.

Az ENSZ állandó székhelye ma New-Yorkban van, és óriási palotáját egy olyan ingatlanon építették fel, amelyet a Rockefeller család ajándékozott a Világszervezetnek, amely napjainkban állandó képviselőt tart fenn Genfben és Bécsben is.

A Közgyűlésen napirenden szereplő kérdéseket részben a plenáris ülésen, leggyakrabban viszont először a főbizottságokban vitatják meg, azok pedig a továbbiak során jelentésüket és a tervezett határozati javaslatukat a plenáris ülés elé terjesztik, amely módosításáról vagy végleges elfogadásáról dönt.

A különböző bizottságok rendszerint a legfontosabb nemzetközi kérdésekkel foglalkoznak. A hidegháború idején fő téma volt a fegyverkezési verseny, a különböző típusú fegyverállomány csökkentése, az általános leszerelés, a világűr békés felhasználása és több más hasonló, a béke megőrzése szempontjából döntő fontosságú kérdés. Napjainkban a leggyakrabban napirenden szerepel a nemzetközi kereskedelem és pénzügy, továbbá a különböző országok, népek szociális és kulturális helyzete, az emberi jogok tiszteletben tartása és sok hasonló kérdés megvitatása, megfelelő megoldási lehetőségek kutatása.

A Közgyűlés munkálatainak irányítására minden egyes időszakban, figyelembe véve a méltányos földrajzi elosztás elvét, a különböző nemzetek küldöttségéből megválasztanak egy elnököt és 21 alelnököt. Ezenkívül szintén a Közgyűlés munkálatainak folyamán több más bizottságot is létrehoznak, amelyek közül egyesek ideiglenes, mások állandó jellegűek. Állandó jellegű pl. a Közgyűlés 7 főbizottsága, amelynek elnökei a munkálatok irányítására, választott elnökkel és a 21 alelnökkel együtt, az irányító bizottságot alkotják.

Állandó jellegű bizottságok: 1/ különleges politikai bizottság, 2/ politikai és biztonsági kérdésekkel, 3/ gazdasági és pénzügyi kérdésekkel, 4/ szociális, emberjogi és kulturális kérdésekkel, 5/ gyámsági kérdésekkel, 6/ igazgatási és költségvetési kérdésekkel és 7/ jogügyi kérdésekkel foglalkozó bizottságok.

Az ENSZ alapokmányának III. cikke a következőket tartalmazza: "Ezt az Alapokmányt, amelynek kínai, francia, orosz, angol és spanyol szövege egyaránt hiteles, az Amerikai Egyesült Államok kormányának irattárában fogják megőrizni. Ez a kormány az Alapokmány kellően hitelesített másolatát a többi aláíró állam kormányának megküldi."

A fentebbi öt nyelv mellett hivatalos nyelvként szerepel még az arab nyelv is. Napjainkban kétségtelenül minden téren uralkodó világnyelv lett az angol.

2. A Biztonsági Tanács

A Közgyűléssel szemben a különböző határozatok és rendszabályok, valamint intézkedések legfontosabb kezdeményező és végrehajtó szerve.

Jogai és kötelességei: örökdik a béke és a nemzetközi biztonság felett, a különböző népek, nemzetek, államok között felmerült ellentétek békés megoldását szorgalmazza, továbbá a békét fenyegető veszélyről és bármilyen agresszív tevékenységről jelentést tesz a Közgyűlésnek és ugyanakkor javasolja a béke helyreállítására hozandó intézkedéseket.

Határozatai azonban a Közgyűlés határozataihoz hasonlóan nem kötelező jellegűek, csupán javaslatok. Az alapelvek egyik legfontosabb tételeként szerepel, hogy támadás esetében, bármelyik állam részéről történjék, a megtámadott állam számára jogos az önvédelem; ez viszont soha sem lehet preventív jellegű, azaz a várható támadás elhárítására irányuló megelőző lépés, és ehhez hasonlóan megtorló jellegű utólagos visszacsapás, avagy bosszúállás.

A Biztonsági Tanács javaslatot tesz a Közgyűlésnek az új tagok felvételére, továbbá a régi tagok tagságának felfüggesztésére, vagy bizonyos esetekben kizárására vonatkozóan is.

A Biztonsági Tanács eredetileg 11 tagból állt. Ezek közül állandó tagok: az Amerikai Egyesült Államok, Anglia, Franciaország, Kína és az egykori Szovjetunió képviselői.

Napjainkban egyre inkább felmerül az eddigi öt állandó tag kiegészítésének szükségessége, ugyanis az elmúlt félszázad alatt az egyesített Németország és Japán gazdasági világhatalommá fejlődött. E kérdésre vonatkozóan végső döntés egyelőre még nem született.

A nem állandó tagok számát - az 1963-ban hozott közgyűlési határozat és az alapokmány 1965-ben hatályba lépett módosításnak megfelelően - az eredetileg megállapított 6-ról 10-re emelték.

A Biztonsági Tanács létszáma ma 5 állandó és 10 választottal együtt összesen 15 tag. A nem állandó tagokat a Közgyűlés 2 évre választja. A végső döntés meghozatalánál, a felmerülő különböző szempontok mellett, kötelezően figyelembe veszik a méltányos földrajzi elosztást, és ennek megfelelően, a Közgyűlés határozata alapján, a tíz nem állandó tagból 5-öt az ázsiai és afrikai országok, 2-öt Latin-Amerika, 2-öt Nyugat Európa, 1-et pedig Kelet-Európa országának küldöttei közül választanak.

Alapvető kérdésekben és fontos politikai döntések esetében a Biztonsági Tanács 9 tagjának kell "igen"-nel szavaznia, ezek közül mind az öt állandó tagnak és a 10 nem állandó tag közül négynek szükséges az igenlő szavazata. A döntések érvényességéhez az állandó tagok egyöntetű hozzájárulását az 1945-ös jaltai tanácskozáson fogadta el a három nagyhatalom képviselője (Roosevelt, Churchill és Sztálin).

Az állandó tagok egyöntetű szavazatának kötelezettsége és a "vétő"-jog bármelyik részéről történjék, szöges ellentétben áll az általánosan kinyilvánított elvvel, miszerint az ENSZ minden egyes tagja egyenlő. E tény szépítésére törekvő magyarázatok szerint az 5 állandó tagként szereplő nagyhatalmak mindenikének a béke fenntartása és biztosítása terén nagyobb a felelőssége is, és ezért szükséges igenlő hozzájárulásuk. Mindez azonban a bírálók szerint csak részben fedi a valóságot, ugyanis, az elmúlt 50 év alatt kialakult nemzetközi erőviszonyokat tekintve, a hidegháború idején gyakran lehetővé tette, hogy az egykori Szovjetunió képviselője a Biztonsági Tanács munkáját több ízben egyszerűen megbénítsa, vagy legalábbis lehetetlenné tegye, hogy gyors és határozott intézkedéseket fogantossanak. Az állandó tagok közül, ha valamelyik nem szavaz, vagyis tartózkodik a szavazástól, nem jelenti automatikusan a vétő-jog gyakorlását.

A Biztonsági Tanács mindenik állandó tagjának biztosított "vétő"-jog gyakorlásának eredményeként gyakran kompromisszumos alapon létrejött, formális határozatokat eredményezett, amelyek mindenik fél számára elfogadhatónak bizonyultak.

3. A Gazdasági és Szociális Tanács

Jelentős újjátásnak tekinthető az államok közötti gazdasági és szociális együttműködés lehetőségeinek tanulmányozására és elősegítésére irányuló törekvés, amelyet az Alapokmány az ENSZ fő feladatai közé sorol. A Tanács tevékenységének egyik legfontosabb területe az életszínvonal állandó

emelésére irányul, ez pedig szükségessé tenné a munkanélküliség fokozatos leépítését és a teljes foglalkoztatottság megvalósítását. Feladatkörébe tartozik még az egészségügy, továbbá a kulturális és nevelési kérdések terén történő együttműködés. Az alapvető emberi- és szabadságjogok tiszteletben tartására irányuló törekvések szorgalmazását, hasonlóképpen, célul tűzte ki.

A Tanács tagjait a Közgyűlés választja meg hároméves időszakra. Állandó tagjai elvileg nincsenek, a nagyhatalmak képviselőit viszont rendszeresen újraválasztják. Az Alapokmány szabályozza a választás módozatait is. A Tanács tagjainak létszámát az eredeti 18-ról a fejlődő országok kezdeményezésére 54-re emelték. Határozatait minden különösebb kötöttség nélkül egyszerű többséggel hozza. Évente rendszerint két ülészakot tart: tavasszal New-Yorkban és a nyár folyamán Genfben. Saját munkájáról köteles beszámolni a Közgyűlésnek.

Különböző bizottságok és szakosított intézmények tartoznak keretébe. Ilyenek pl.: a Statisztikai Bizottság, az Emberi Jogok Bizottsága, a Nők helyzetével foglalkozó Bizottság, a Kábítószer Kereskedelem ellen küzdő Bizottság stb.

Az állandó jellegű bizottságok különböző szakfeladatokat látnak el. Ilyenek pl. a lakásügyi, építkezési és termelési bizottságok, a Természeti Erőforrások Bizottsága stb. A világ különböző tájainak gazdasági és társadalmi kérdéseit tanulmányozó bizottságok valamilyen formában szintén a Gazdasági és Szociális Tanácshoz kapcsolódnak.

4. A Gyámsági Tanács

Hatásköre azokra a területekre, egykori gyarmati országokra terjed ki, amelyek a két világháború között a Genfi Népszövetség megfelelő ügyosztályának hatáskörébe tartozik és fölöttük bizonyos jogokat gyakorolnak. A II-ik világháború befejezése után, egyes legyőzött gyarmatosító államok fennhatóságát megszüntetve, bizonyos felszabadított területeket a győztes államok a Gyámsági Tanács hatáskörébe utaltak; ilyen volt pl. Afrikában Eritrea, volt olasz gyarmat.

Az ENSZ gyámsága alatt levő területek fokozatosan visszanyerték teljes függetlenségüket, és ennek következményeként a Gyámsági Tanács jelentősége is rendre megszűnt vagy megszűnik.

5. A Nemzetközi Bíróság

Állandó jellegű nemzetközi bíróság létesítésére először 1899-ben történt javaslat Hágában. A Genfi Népszövetség szervezeten belül már 1920-ban létrehozta és 1922-1940 között működött. A jelenlegi Nemzetközi Bíróság ennek jogutódja és egyben tevékenységének folytatója. Szervezeten belül napjainkban szintén az ENSZ kötelékébe tartozik, amely költségeit is a Közgyűlés által megállapított módon fedezi.

Tevékenységét, szervezeti felépítését, hatáskörét a "Nemzetközi Bíróság Szabályzata" részletesen meghatározza. Döntéseit, a hozzáforduló felek csak államok lehetnek, előzetes megegyezés alapján hozza.

Abban az esetben, ha valamelyik nemzetközi szerződés értelmezése és alkalmazása terén, vagy egyéb ok miatt, két vagy több állam között vita keletkezik, a perlekedő felek számára a bíróság véleményezése mindenkor mérvadó és döntő jelentőségű, hatásköre azonban korlátolt, döntéseinek nincs kényszerjellege, mivel nem áll rendelkezésére semmilyen hatalmi eszköz. A bírósághoz forduló felek viszont a legtöbb esetben már előzőleg megegyeznek, kötelezettséget vállalnak, hogy döntéseit elfogadva a maguk számára érvényesnek tekintik.

A továbbiak során hatáskörébe tartozik még a nemzetközi kötelezettségek megszegése következtében keletkezett károk felbecsülése és a jóvátétel elrendelése.

A bíróság 15 tagját az ENSZ Közgyűlés és a Biztonsági Tanács együttesen választja meg abszolút szótöbbséggel kilenc évre. Az egyszer már megválasztott bíró újraválasztható; ugyanannak a nemzetnek a soraiból azonban csak egy tag választható. Megbizottságuk ideje alatt semmilyen más elkötelezettségük, amely valamilyen formában függetlenségüket veszélyeztetné, nem lehet.

A bíróság ítélete végleges, abban az esetben, ha valamelyik fél nem hajtja végre határozatát, mivel a maga számára sérelmesnek találja, a másik fél a Biztonsági Tanácshoz fordulhat.

A bíróság hivatalos nyelve az angol és a francia. Jelenlegi székhelye, hasonlóképpen mint a két világháború között, Hágában van.

6. A Titkárság

Az ENSZ igazgatási teendőit a mindenkori titkárság látja el, élén a főtitkárral, akit a Biztonsági Tanács javaslata alapján, az Alapokmány előírásai szerint, a Közgyűlés nevezi ki, rendszerint 5 évre és ugyanaz a személy kétszer is betöltheti e funkciót.

A Titkárság tisztviselőit a mindenkori főtitkár nevezi ki, létszámuk időközben alaposan felduzzadt, ma már eléri a 3000-et, sőt egyes esetekben túl is haladja. Az alkalmazottak kiválasztásánál az Alapokmány előírásai szerint, a méltányos földrajzi megoszlás elve mellett, egyedül csak az emberek képességeit és erkölcsi magatartását szabad figyelembe venni.

A főtitkár minősége és tevékenysége elsősorban politikai jellegű, ezért jelölésekor mindenkor szükséges a Biztonsági Tanács állandó tagjainak egybehangzó véleménye. Részt vesz a Közgyűlés, a Biztonsági Tanács, a Szociális és Gazdasági Tanács, valamint a Gyámügyi Tanács ülésein és évenként jelentést terjeszt elő az ENSZ tevékenységéről.

Legfontosabb kötelezettségei közé tartozik, hogy felhívja a Biztonsági Tanács figyelmét minden olyan jelenségre, amely a békét fenyegeti. A főtitkár vagy bármilyen alkalmazott semmilyen kormány vagy más kívülálló szervezet részéről nem fogadhat el utasítást és tevékenységéről csupán az ENSZ szervezetének tartozik felelősséggel.

Az első főtitkár U. Thant, Burma állampolgára volt. Később Trygve Lie norvég és Dag Hammarskjöld svéd állampolgárt választották az ENSZ főtitkárává. Hammarskjöld halála után 1962-ben a Szovjetunió azt javasolta, hogy a főtitkári teendőket egy háromtagú bizottság lássa el, a Közgyűlés azonban a

javaslatot nem fogadta el. A jelenlegi főtítkár az egyiptomi Buttro-Buttros Ghali.

Meg kell még említenünk, hogy az Alapokmányban rögzített célkitűzések szükségessé tették több szakosított intézmény létrehozását és működését, amelyek közül a legtöbb szerződéses viszonyban, mint önálló nemzetközi jogalany, a világszervezet sokirányú elkötelezettségét igyekszik szolgálni. Példaként említjük meg az Egyesült Nemzetek Élelmezési és Mezőgazdasági szervezetét (FAO), az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetét (UNESCO), továbbá a Nemzetközi Atomenergia Ügynökséget (IAEA), mint a legfontosabbakat.

Az ENSZ tevékenységének mérlege

A világszervezet félévszázados tevékenységét elemezve mindenekelőtt arra kell rámutatnunk, hogy a különböző világnézeti és politikai intézmények szinte mindenkor más és más szempontok szerint hol pozitívan, hol negatívan ítélik meg.

Gyakran szokták hangoztatni, hogy sem a Közgyűlés, sem a Biztonsági Tanács sok esetben távolról sem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Különböző zavargásokat, fegyveres összetűzéseket, amelyek a világ különböző pontjain robbantak ki, több ízben nem tudta megakadályozni. Azt sem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a különböző véres összeütközések végső okát nem egy esetben a hidegháború légkörében az egymással szembeszegülő két világhatalom, az Amerikai Egyesült Államok és szövetségesei, valamint az egykori Szovjetunió versengésében kell keresnünk. Ezekkel szemben az esetek többségében az ENSZ és a Biztonsági Tanács is, bármilyen fennkölt volt célkitűzésük, éppenséggel tehetetlenek voltak. Szemléltető példaként gondoljunk csupán az 1956-os magyarországi és a Szezei-csatorna övezetében lejátszódó eseményekre, amikor az ENSZ Közgyűlésének sürgős ülészakára került sor, miután Anglia, Franciaország és Izrael, kihasználva a számukra kedvezőnek megítélt általános politikai légkört, mivel a világ közvéleménye lélegzetvisszafojtva figyelte a magyarországi fejleményeket, meglepetésszerűen megszállta a Szezei-csatorna övezetét, amelyet azelőtt Egyiptom akkori elnöke, Nasser államosított. Az ülészak eredményét és az elfogadott határozatokat Magyarországra vonatkozóan nem szükséges külön részleteznünk, hisz mindnyájan tudjuk, hogy lényegében egyenlő volt a zéróval. Egyetlen eredményként talán azt könyvelhetjük el, hogy Nyugat-Európa és Amerika befogadott több mint 200 000 menekült magyart. Mi történt a vasfüggöny mögött és attól keletre? ... Erről keveset tudott a világ.

Mindeztől eltekintve az ENSZ szezei-válsággal kapcsolatos határozatait és azok tiszteletben tartását tevékenysége pozitív eredményeként kell megítélnünk.

Egyes adatok szerint az ENSZ és a Biztonsági Tanács a II. világháború utáni fegyveres összetűzések (beleértve a különböző zavargásokat, polgárháborús jelenségeket) alig 20%-val tudott érdemlegesen foglalkozni, ugyanakkor a fölmerült viszályok csupán 10%-át volt képes kielégítő módon megoldani.

A világszervezet több esetben a villámhárító szerepét töltötte be, amelyet U. Thant, első főtitkára, találóan jellemezett: "Eltekintve több pozitív megnyilvánulásától, az Egyesült Nemzetek lényegében gyűjtőmedencéje volt nagyon sok vádaskodásnak, súrlódásnak, és ezáltal, csaknem reménytelen körülmények között is, a nemzetközi villámhárító szerepét vállalta magára."

Nem áll módunkban és nem is feladatunk, hogy sorra elemezzük az ENSZ és a Biztonsági Tanács sikeres vagy sikertelen tevékenységét; mindezek fölött végsősoron a történelem mond majd ítéletet. Ugyanakkor azonban feltétlenül meg kell említenünk döntő fontosságú szerepét, amelyet a gyarmati rendszer felszámolása és az egykori gyarmatok felszabadítása terén játszott.

KÁLDOS JÁNOS

EGY FEJEZET AZ UNITÁRIUS EGYHÁZTÖRTÉNET-ÍRÁS TÖRTÉNETÉBŐL*

A XVIII. századi magyar forráskutatás és forráskritika történetéről jó néhány kiváló tanulmány készült. Szinte mindegyikben megtalálhatjuk az erdélyi unitárius egyház történetét megíró Kénosi Tózsér János és Uzoni Fosztó István nevét, de a tényszerű említésen - esetleg néhány értékelő megjegyzésen - túl nem foglalkoznak érdemben az erdélyi unitárius egyháztörténet-írás alapvető forrásával.¹

A XVII-XVIII. században Európa különböző részein megjelent antitrinitáriusokkal, sociniánusokkal, unitáriusokkal foglalkozó vagy az ő történetüket is érintő egyháztörténetek és lexikonok az erdélyi unitárius egyház történetéről csak esetleges adatokkal rendelkeznek.² Ezek nagy része néhány erdélyi nyomtatványból származik, és szinte kizárólag a XVI. századi eseményeket érinti. Nem támaszkodhattak rendszeres ismeretanyagra az első magyar bibliográfusok - Cvittinger és Rotarides - sem.³ Ez magyarázható egyrészt azzal, hogy az unitárius peregrináció a XVII-XVIII. században jelentősen csökkent, és ezért igen nehézkes volt az információáramlás,⁴ másrészt pedig azzal, hogy az erdélyi unitárius egyház, rendkívül nehéz helyzete miatt, nem is tehetett komolyabb kísérletet saját története adatainak összegyűjtésére. Az adatok hiánya az erdélyi unitáriusok nagy püspökét - Szentábrahámi Lombard Mihályt - is hátráltatja egyháztörténetének munkálatai közben az erdélyi események megírásában. "Erdélyben az Erdélyi dolgok a reformacióra nézve a Vallás iránt és annak előmenetele iránt, az akkori üdöbéli írók a' megh lött dolgokról gondatlanok lévén, annyéra való homályosságban vagynak, hogy az akkor mivelte dolgokat

* Ez a rövid tanulmány a Kénosi Tózsér János - Uzoni Fosztó István nevéhez fűződő *Historia Unitariorum* című kézirat egyháztörténet kiadásához végzett előmunkálatok közben készült. Inkább feladatmeghatározás, mint végeredmény.